

Kada izađem i popijem dva špricera, životinjski glasovi počnu da beže, i što više pijem, postaje tiše, sve dok ne dostignem trenutak potpune nirvane. Pretpostavljam da se neki ljudi uvek tako osećaju, a ja nažalost nisam takav čovek i u mojoj glavi nema tišine. Uz svaku čašu, životinje se sve više povlače u svoje skrovište i jedna za drugom zaspu, a moj mozak postane potpuno miran. O svojoj porodici ne znam puno, ali znam da je porodica mog dede Josipa, koja je u Ljubljani došla iz Šibenika, imala kafanu i u njoj kanarinčica koji je umeo da kaže: *Koki Grgić, Celovška 65, još dva deci, molim*. Koki me je uvek više zanimao od ostalih predaka i možda sam *još dva deci molim* nasledila baš od njega. Još dva deci do mira. Ako imam sreće, mamurni životinjski grad spava duže no obično i to znači da se kroz prepodne probijam nesvesticom, a ne cvrkutavim glasovima životinja. Ali, poslednjih godina često imam peh i životinjski grad se već posle nekoliko čaša i nekoliko sati probudi, pusti sirene, divlja, lupa vratima i povrh svega još i propeva (*Cela ulica ludi, ulica ludi, ne zovi 113, 113* – ko bi rekao da je Dare Kaurič, kada je Kuzle zamenio za Kingstone, izneverio svoju primarnu pank karijeru, a možda je njegovo nepoverenje u policiju, koje se iz generacije u generaciju prenosi na decu, prava pank baština). Kada životinjski grad ludi – ludi, imam napad anksioznosti, što ponekad znači da mi kroz mozak šibaju tri iste misli koje ne mogu da utišam, da je moje celo telo potpuno napeto i nema nijednog grada koji bi mogao da ga oslobodi ili da mi želudac i grudni koš ispuni nepoznatom težinom koja se nikada neće odvaliti. To može da potraje od sat vremena, ako imam sreće, do deset sati, ako je nemam. Poslednji put je bilo stvarno strašno posle osamnaest godina mature, kada sam šest sati provela sa trideset školskih drugova i drugarica, pri čemu sam osetila zanos i užas istovremeno. Zatim su se kroz moju glavu cele noći pretakale iste rečenice i krhotine razgovora koje sam slušala te večeri: *Šta je to ZRC SAZU? Šta ti uopšte radiš?; Moj i nije hteo da se ženi, već smo imali takvu žurku da mi je rekao da bi se i pre oženio da je znao da će biti tako dobro Čim se probudim, pošaljem SMS svojoj mami da dođe po decu i da ih sredi; Da, sada smo na mansardi i super je jer inače ne možeš da hendluješ decu; Ja i moj smo zajedno 17 godina; Moji roditelji vode moju i bratovu decu na more i vraćaju se skroz isisani; Sada su sve serije woke, to uopšte ne može da se gleda; Nema više serija kao što su Prijatelji; Čudnije stvari je bila dobra serija, ali su je zajebali kad su ubacili one lezbejke; Ja mogu da čitam Tolstoja, sve drugo mi je banalno; Ne zanimaju me neka filozofiranja o materinstvu; Konačno me je zaprosio, nećemo imati klasičnu ceremoniju, pre će to biti žurka; Ja poznajem jednog vegana koji je strašno debeo, mi smo jeli palačinke, a on čips; Da li uopšte možeš da se najedeš bez mesa, meni je neophodno mesto da bih bila sita; Naša deca su kruna naše ljubavi; Tek kada upознаš pravog muškarca, s njim možeš da imaš dete, sve zavisi od toga da li nađeš pravog; On nije veran na klasičan, Sunday school način; Ne uopšte ne spavamo, sada nam rastu zubi; Kada dete ima četiri godine, vrati ti se život unazad, iskreno, ja sada ne znam šta bih radila, možda mi treba novi hobi; Koliko ste dali za građevinsku dozvolu? Sorry, ne možeš da sediš ovde, ove dve stolice su rezervisane –*

Sve te fraze, pojednostavljena ideologija pod maskom sentimentalnosti, ležeran šovinizam, neupućenost koja se krije iza intelektualne uobraženosti, nepromenjene uloge kao da je život čas u gimnaziji – moja najgora noćna mora – zaglavili su mi se u glavi i u polusnu su me mučili strašnije nego što bi mogli na javi.

Mislim da sam najkasnije u gimnaziji razvila sistem samozaštite, distancu kojom sam svoju unutrašnjost svesno otcepila od sebe kao performans. Tako sam mogla da predstavim verziju sebe koja me je sprečavala da me bilo šta pogodi, a i ako bi mogla, to bi bilo namenjeno mojoj javnoj personi a ne meni. Persona je bila toliko korisna da me je s vremenom prerasla i ono što je moglo da proдре kroz nju, bilo je moguće brzo savladati i ponovo se vratiti u svet – ili ga čak zauzeti. A talozi

tlačenja su ostali i s godinama ih je bilo toliko da su nudili odličan teren za plesove životinjskog grada za koji sam tek s vremenom konstatovala da su samo odjeci nagomilane teskobe. Kada životinjski grad nisu utišali ni omama, ni zaborav ni rad, nije mi preostalo ništa drugo nego da pokušam da mu izmaknem tlo pod nogama i da počnem da kopam.

Ne verujem da nam pisanje značajno pomaže pri samospoznaji, jer koliko god da se otkrivamo kroz pisanje toliko se i skrivamo, i pisanje nije ništa više put ka dekonstrukciji nego konstrukciji sopstvene (literarne) osobe. U starim, čak i tinejdžerskim dnevnicima, istina se često krije na najneočekivanijim mestima i u usputnom opažanju dok su delovi teksta koji deluju kao najispovedniji mogu biti potpuno performativni. Ako ništa drugo, tokom godina čitanja i pisanja utvrdila sam da je pisanje samo jedan od načina kako sebe možemo da lažemo o tome ko smo dok istovremeno verujemo da je to što pišemo rezultat beskompromisne iskrenosti. *Životinjski grad* zbog toga nisam počela da pišem da bih ispričala nešto iskreno o sebi ili o drugima, već zato što je pisanje jedna od retkih vežbi putem koje duže vremena zadržavam misli samo na jednoj stvari i smirujem višeglasje u svojoj glavi, a i to u neprestanoj borbi sa zastranjenošću. Pritom ne očekujem nikakav spas, čak ni razrešenje unutrašnjih konflikata, a nadam se da će barem neke stvari koje napišem, svoj život naći negde drugde a ne u mojoj glavi; i da će u tuđim glavama biti manje invazivne nego u mojoj. Pisanje nije terapija, pisanje je trening.

U životinjskom gradu mešaju se napola artikulisane misli drugih ljudi, često previše promišljene ideje, surove emocije, ključna životna saznanja, popularne kulture, politički stavovi, istorija, visoka umetnost i niske strasti. Ponekad kažem sebi: koliko je dobro što imam toliko unutrašnjeg života, i to mislim zaista ozbiljno. Opet, drugi put mi se čini da bih dala sve za minut tišine. Ova knjiga je traženje ravnoteže između glasova i tišine, pokušaj dirigovanja glasovima životinjskog grada... *Kao more je nemirno, zar ti se ne čini?*

Ono što se dešava među ženama, napisala je Kris Kraus u knjizi *I Love Dick*, najzanimljivija je stvar na svetu, jer je najmanje opisana. Nisam sigurna da je zaista najmanje opisana, ali kao društvo smo bili najmanje spremni da je vidimo, uvedemo u istoriju i kanonizujemo. Dominantni diskurs o *ženskom prijateljstvu* zaista je počeo da se razvija tek u poslednjoj deceniji, ali prošlost pokazuje da su ženska prijateljstva za brojne umetnice (za druge žene gotovo da nemamo sačuvane izvore) bila od ključnog značaja – kako za afirmaciju, tako i za preživljavanje. Ta prijateljstva preživela su migracije, raspade carstava, nacionalne granice i ideološke promene – to možemo videti kod Ivane Kobilce i Käthe Kollwitz, ili Zofke Kveder i Marthe Tausk. Snažne predstave prijateljstva nalazimo u književnim klasicima Vajmarske republike, na primer u romanima Irmgard Keun, gde često predstavljaju jedinu stabilnu i sigurnu vezu za mlade žene u velikim gradovima (zar ne deluju slično kao devojke iz *Girls*?). Modernim devojkaama su bile potrebne prijateljice: nakon završene škole, zapošljavale su se u gradskim kancelarijama, dovoljno samostalne da im nije bio potreban brak da bi se pod svetlima velegrada mogle šetati same. Prijateljice, alkohol i pop – to je osnova modernog ženskog prijateljstva, onakvog kakvo možemo pratiti u velegradskoj književnosti dvadesetih i tridesetih godina. Celoživotna ženska prijateljstva su postojala i pre, ali su im tek velegradi posle Prvog svetskog rata ponudili kulisu gde su mogla da se upišu i u (popularnu) kulturu – iako su delovala kao prolazni fenomeni, ili, kako ih je nazvao Ziegfried Kracauer, komete za koje ni najbolji astronom ne može predvideti *da li će završiti na ulici ili u bračnom krevetu*. Ali, žene nisu prestale da nestaju poput kometa ni u dvadeset prvom veku: i napuljski ciklus Elene Ferante i „Girls“ Lene Danam završavaju se prekidom prijateljstva; dok u „Girls“ barem dolazi do konačnog obračuna, Ferante bira „goustring“ kao završni potez veze duge pola veka. Žene, prijateljice, jednostavno nestaju, ponekad jednostavno zato što više ne žele da se druže sa nama, a onda, kako Ferante kaže,

nestaju sa lica Zemlje zbog bolesti, jer nervni sistem nije mogao da izdrži šmirglu tegoba jer im je krv prolivena.

*

Jednu od najuzvišenijih scena sam doživela jedne noći u Londonu, kada je bio baš pravi čas da alkohol izvuče najbolje iz ljudi. Čula sam poznatu melodiju izdaleka, i dok sam se približavala pabu na kraju ulice, videla sam da je pun mladih ljudi koji stoje na stolovima i stolicama, grleći se preko ramena, pevajući uglas pesmu „Angels“ Robija Viliijamsa. Bio je to trenutak savršene harmonije, koja se bližila vrhuncu – *and through it all she offers me protection, a lot of love and affection whether I'm right or wrong* – i kada je došlo do vrhunca – *I'm loving angels instead* – bilo je moguće osetiti potpuno pražnjenje praćeno zbunjenim flertom i masovnim kretanjem ka vratima, gde su se palile cigarete, kao posle orgazma sa čovekom koga još ne poznajemo dovoljno dobro da bismo se pred njom opustili, i u trenutku razočaranja moramo da sebi odvučemo pažnju nečim spoljašnjim. Kada sam kasnije gledala prilično loš dokumentarac o Robiju Viliijamsu, gde su vrteli arhivske snimke ekstaze nekoliko desetina hiljada ljudi koji pevaju istu pesmu, sinulo mi je da je zajedničko iskustvo popa, učešće u njegovom ritualu, najbliže modernom religioznom iskustvu. „Angels“ je potpuno metafizička pesma o spasenju, nadi i ljubavi, koju smo toliko puta čuli da više od pesme podseća na zakletvu, ili ako hoćete, na molitvu. Nikada nismo morali da je naučimo napamet, ali izgleda kao da je, poput naših najvećih ljubavi, prijateljstava i strahova, oduvek živela u nama, kao da nas je poznavala pre nego što smo mi sami sebe mogli da upoznamo. Ili kao što je Zigfrid Kracauer rekao pre jednog veka o tipičnoj velegradskoj devojci, onoj koja je išla na žurku sa svojom prijateljicom: *ali nije ona ta koja zna svaku pesmicu, već pesmice poznaju nju, hvataju je i nežno ubijaju*. Kada me je pesmica *Habitas* uhvatila u mestu Tomačevo, ona ne samo da je znala više o meni nego što sam ja znao o njoj, već je znala više o meni nego što sam ja tada znala o sebi.

Ali, podjednako je važno da tokom većeg dela istorije, za žene kategorije *genijalki* ili *intelektualki* nisu postojale, jer javnost nikada nije uspostavila društveni konsenzus po kojem žene *moгу postati takve*. Postojanje genija ili intelektualca počinje ulaskom u javni prostor; a on je ženama bio teže pristupačan nego muškarcima. Već sama upotreba reči *genijalka* omakne se znatno teže nego genije, a i konotacija i podton su donekle drugačiji u ženskom nego u muškom rodu. Da nam kod većine pitanja koja se tiču intelektualnog i umetničkog rada verovatno prvo na pamet padne Virdžinija Vulf, nije samo posledica njene izuzetnosti, već i njenog sistematičnog bavljenja time šta znači napisati veliko književno delo i kako postati *velika*, a da se pritom ne podiđe previše društvenim očekivanjima koja važe za žene. *Sopstvena soba* nije samo precizna studija skromnih mogućnosti koje žene imaju za afirmaciju u intelektualnim i umetničkim profesijama, već i opomena o tome šta može da ometa žene na njihovom putu ka postignuću. Međutim, ono što je važno za Virdžiniju Vulf, važi i za sve nas: Imati novca pomaže. Imati muža ili ženu koji/koja će se brinuti o tebi i tvom poslu kako tokom života tako i posle njega. Prevazilaženje krivice zbog stavljanja sebe i svog posla na prvo mesto je beskrajna borba jer smo predugo verovali da se ženska vrlina meri samoodricanjem – pri čemu je kanonizovana literatura igrala jednu od ključnih uloga (koliko kilometara ste vi danas pretrčale za vozom?).

Prevod: Jelena Ivanišević